THEORETISCHE SPRAAKKUNST

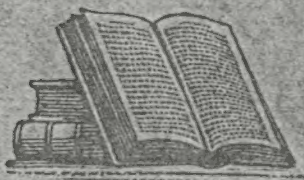
DER

Papiamentsche Taal

DOOR

ANTOINE PIJPERS.

EERSTE DRUK.

Gedrukt bij J. P. E. Neüman.

CURAÇAO 1898.

4 II = 774

PIJPERS

INLEIDING.

Het doel van dit werkje is, de vreemdelingen in staat te stellen, onze Taal in korten tijd te leeren, en ook — indien zulks mogelijk is — ons Patois tot een taal te maken; of beter gezegd, tot eene beschaafde taal. Immers, door taal verstaat men, het middel dat wij gebruiken, om onze gedachten aan anderen kenbaar te maken.

Mij dunkt, dit werk zal van eenig nut zijn, niet alleen voor vreemdelingen, maar ook voor ieder Curaçaonaar.

'T Is toch immers eene schande voor ons, ieder vreemdeling te hooren zeggen: "De Papiamentsche Taal is géen taal, want ze heeft geene regels, er bestaat géen Spraakkunst van." Is 't wel aangenaam voor ons, vreemdelingen zoo te hooren spreken? En toch — ik mag 't niet ontkennen — toch hebben zij eenigzins gelijk. Welke regels kan men in de Papiamentsche taal als vastgesteld beschouwen?

En hoe dikwijls heb ik niet van vreemdelingen gehoord: "Och, wat regels, de Papiamentsche taal is maar een negertaal".

En toch durf IK zeggen:

De Papiamentsche Taal is eene taal zooals elke andere taal en bezit regels zooals elke andere taal.

En het doel van dit werkje is te bevestigen, hetgeen ik gezegd heb.

Mij hartelijke wensch is, dat mijn werk veel nut stichte. Moge het blijken, dat de Curaçaonaars mijn werk weten te wardeeren!

Deze zijn de wenschen van schrijver dezes.

ANTOINE PIJPERS.

[illegible]

De vrees des Heeren is het beginsel van alle wijsheid — Temor di Señor ta principio di sabiduria.

2e. Voor namen van titels, waardigheden, enz. b. v.

Koningin Wilhelmina is de dochter van Koning Willem III — Reyna Wilhelmina ta yiu di Rey Willem III.

3e. Voor de eigennamen van personen, landen, steden, enz.

Curaçao is een eiland — Curaçao ta un isla.

Willemstad is de hoofdstad van Curaçao — Willemstad ta capital di Curaçao.

[illegible]

PAPIAMENTSCHE SPRAAKKUNST.

Het Papiamentsche alphabet bestaat uit 27 letters die op een paar uitzonderingen na, bijna als de Hollandsche letters worden uitgegesproken.

A, B, C, CH (tsjee), D, E, F, G, H, I, J, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, U (oe), V, W, X, Y, Z.

HET LIDWOORD.

Het lidwoord *e* (ee) wordt zoowel bij woorden van het mannelijk, als van de beide andere geslachten, en ook voor 't enkel en meervoud gebruikt, b.v.

De vader,	*E* tata.
De vaders,	*E* tatanan.
De moeder,	*E* mama.
De moeders,	*E* mamanan.
Het kind,	*E* mucha.
De kinderen,	*E* muchanan.

Verbuiging ondergaat *e* niet, zoodat het in alle naamvallen onveranderd blijft.

De jongen heeft een boek — *E* mucha tin un boeki.

Het boek des jongens — E boeki di *e* mucha.

Geef het boek aan den jongen — Duna e boeki na *e* mucha.

Ik heb den jongen gezien — Mi a mira *e* mucha.

Het lidwoord wordt weggelaten:

1e. Voor alle zelfstandige naamwoorden in een' algemeenen zin gebezigd, b. v.

De vreeze des Heeren is het beginsel van alle wijsheid — Temor di Senjor ta principio di tur sabiduria.

2e. Voor namen van titels, waardigheden, enz., b. v.

Koningin Wilhelmina is de dochter van Koning Willem III — Reyna Wilhelmina ta jioe di Rey Willem III.

3e. Voor de eigennamen van personen, landen, steden, enz.

Curaçao is een eiland — Curaçao ta un isla.

Willemstad is de hoofdstad van Curaçao — Willemstad ta capital di Curaçao.

Als men eene zaak algemeen of onbepaald in het papiamentsch wil voorstellen, zoo gebruikt, men het lidwoord UN voor het zelfstandig naamwoord, b. v.

Ik heb een boek — Mi tin *un* boeki.

Nooit gebruikt men in het papiamentsch het lidwoord UN voor woorden, die het geslacht of de soort der zaken, de hoedanigheid, de waardigheid, het beroep of dergelijke omstandigheden der personen aanduiden, b. v.

Mijn zoon is dokter — Mi jioe ta dokter.

Hij is protestant — El ta protestant.

In het Hollandsch gebruiken wij voor de

namen van maten, gewichten het bepalend lidwoord, doch in het Papiamentsch wordt het lidwoord weggelaten, b. v.

Hij verdient tien gulden in de maand — El ta gana diez gulden pa luna.

In het meervoud wordt het lidwoord UN weggelaten, b. v.

Ik heb een boek — Mi tin un boeki.
Ik heb boeken — Mi tin boekinau.

HET MEERVOUD DER ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

Het meervoud der papiamentsche zelfstandige naamwoorden wordt door achter het enkelvoud het woord *nan* te voegen, gevormd, b. v.

Het huis — E cas.
De huizen — E cas*nan*.

Spreekt men in 't Hollandsch van meer dan een zelfstandig naamwoord, dan gebruikt men het zelfstandig naamwoord ook in 't meervoud, b. v.

Ik heb een huis — Ik heb twintig huizen.

Zulks kan men in de Papiamentsche taal ook doen, maar gewoonlijk gebruikt men het zelfstandig naamwoord in 't enkelvoud, b. v.

Ik heb twintig huizen — Mi tin binti cas of Mi tin binti cas*nan*

HET GESLACHT DER ZELFSTANDIGE NAAMWOORDEN.

In het Papiamentsch heeft men, woorden van het mannelijk, vrouwelijk en onzijdig geslacht, doch het is zeer gemakkelijk te onderscheiden tot welk der drie geslachten een woord behoort.

Tot het mannelijk geslacht behooren alle namen van mannen, mannelijke waardigheden en bedieningen en mannelijke dieren, b. v.

Man — homber. Koning — rey.
Jongen — mucha homber. Timmerman — carpinté.

Vrouwelijk zijn de namen van vrouwelijke personen en dieren, b. v.

Vrouw — muher. Meisje — mucha muher.
Hen — galinja. Koningin — reyna.

Onzijdig eindelijk, zijn de namen van onbezielde wezens, b, v.

Huis — cas. Hand — manoe (man).
Bloem — flor. Oog — wowo.

Er zijn drie wijzen om van een mannelijk woord den naam van een' vrouwelijk persoon of ding te maken;

1e. door het veranderen des uitgangs.

Keizer — Emperador — Emperatriz.
Graaf — Conde — Condesa.
Hertog — Duque — Duquesa.
Prins — Prins — Prinsesa.
Weduwe — Biudo — Biuda.

2e. Door voor verschillende geslachten, verschillende woorden te gebruiken, b. v.

Haan — gai — galinja.
Vader — tata — mama.
Jongeling — jonkman — señorita — dams.
Man — homber — muher.
Oom — oom (tio) — tanta — (tia).

3e. Bij andere woorden onderscheidt men het geslacht door een achtervoegsel, b. v.

Jongen — Mucha homber — Mucha muher.
Knecht — Criá homber — Criá muher.

BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

In het Papiamentsch ondergaan de bijvoegelijke naamwoorden geene verandering, en blijven dus dezelfde voor mannelijke zoowel als voor vrouwelijke of onzijdige zelfstandige naamwoorden, voor enkelvoudige zoowel als voor meervoudige woorden. Zoo zegt men:

De goede man — E bon homber.
De goede mannen — E bon hombernan.
De goede vrouw — E bon muher.
De goede vrouwen — E bon muhernan.

De bijvoegelijke naamwoorden worden doorgaans voor het zelfstandig naamwoord geplaatst, doch zoo er bij het bijvoegelijk naamwoord nog iets genoemd wordt, dat er van afhangt komt het na het zelfstandig naamwoord, b. v.

Een bij ieder bemind mensch — Un hende stimar pa tur hende.

De bijvoegelijke naamwoorden, die eene afmeting aanduiden, komen ook achteraan, b. v.

Een tien voet hooge boom — Un paloe di diez pia haltoe.

Een spijker van vijf duim — Un claboe di sinco duim.

De bijvoegelijke naamwoorden kunnen ook als zelfstandig naamwoord gebruikt worden, b. v.

Het goede — Bon.

Worden de bijvoegelijke naamwoorden als zelfstandig naamwoord gebruikt, dan laat men het lidwoord gewoonlijk weg, gelijk men uit de bovenstaande voorbeeld zien kan. Ook kan men een bijvoegelijk naamwoord tot een zelfstandig maken door de achtervoegsels :

eza, dad, ra, lidad, b. v.

mooi — bunita — schoonheid — buniteza
zuiver — puro — zuiverheid — pureza
goed — bon — goedheid — bondad
hoog — halto — hoogte — haltura
verwaand — tribí—verwandheid — tribilidad.

OVER DEN VERGROOTENDEN EN DEN OVERTREFFENDEN TRAP DER BIJVOEGELIJKE NAAMWOORDEN.

De vergrootende trap wordt gevormd door het woord *mas* voor het bijvoegelijk naamwoord te plaatsen en de overtreffende trap

door het woord *di mas* voor het bijvoegelijk naamwoord te voegen, b. v.

groot — grandi.
grooter — mas grandi.
grootst — di mas grandi.

Deze regel kan men ALTIJD volgen, maar bij eenige bijvoegelijke naamwoorden kan men ook anders zeggen, b. v.

goed — bon.
beter — mas bon of mihor.
best — di mas bon of di mas mihor.

slecht — malo.
slechter — mas malo of peor.
slechtst — di mas malo of fatal.

veel — hopi.
meer — mas hopie of masjar.
meest — di mas hopi of mucho.

Als wij twee dingen met elkander vergelijken, gebruiken wij voor het eene den overtreffenden, doch in de Papiamentsche Taal kan men den vergrootenden of den overtreffenden trap bezigen, b v.

De grootste van deze twee broeders — E ruman *mas grandi* di es dos, of E ruman *di mas grandi* di es dos.

OVER DE TELWOORDEN.

De getallen van een tot tien zijn als volgt :

een — un
twee — dos
drie — tres
vier — cuater
vijf — sinco
zes — seis
zeven — siëte.
acht — ocho.
negen — nuebe.
tien — diez.

In het Hollandsch noemt men de eenheden die bij de tientallen gevoegd zijn, eerst; dit doet men in het Papiamentsch niet, b. v.

elf — diezun.
twaalf — diezdos.
dertien — dieztres.
veertien — diezcuater.
vijftien — dieszinco.
zestien — diezseis.
zeventien — diezsiete.
achttien — diezocho.
negentien — dieznuebe.
twintig — binti.

Men ziet dus dat in de samenstelling de eenheden achter de tientallen komen, en zoo gaat het door het millioenen.

De tientalen enz. zijn als volgt:

twintig — binti.
dertig — trienta.
veertig — cuarenta.
vijftig — sincuenta.
zestig — sesenta.
zenventig — setenta.
tachtig — ochenta.
negentig — noventa.
honderd — ciento of cien.

De telwoorden van orde worden van de hoofdgetallen gevormd door bijplaatsing van

het voorvoegsel *di*, behalve de eerste, waarvoor men zegt *di promer*.

de tweede — di·dos. de derde — di tres.

Het- de eerste of de eersten vertaalt men in 't Papiamentsch door *di promer* en de laatste door *di ultimo* of *di laatste*, b. v.

De eerste maand van het jaar heet Januari, en de laatste December

E promer luna di anja jama Januari y di ultimo December.

Om een gedeelte uit te drukken, gebruikt men een half — mitar, de derde — di tres parti, en zoo vervolgens de telwoorden van orde *alleen* of gevolgd door het woord *parti*.

OVER DE PERSOONLIJKE VOORNAAMWOORDEN.

De voornaamwoorden voor den eersten persoon zijn *Mi* enkelvoud ik, en *Nos* voor het meervoud wij; voor den tweeden persoon *Bo*, in het enkel- en *Boso* gij of gijlieden in het meervoud; genoemde woorden worden zoowel voor mannen als vrouwen gebezigd.

De derde persoon mannelijk, vrouwelijk, en onzijdig is *El* of *E*, terwijl men in het meervoud voor de drie geslachten zonder onderscheid *Nan* gebruikt.

De persoonlijke voornaamwoorden zijn dus als volgt:

Mi — ik   di mi — van mij
Bo — gij   di bo — van u
El (E) — hij   di dié — van hem
Nos — wij   di nos — van ons
Boso — gij   di boso — van u
Nan — zij

na mi — aan mij
na bo — aan u
na el (n'é) — aan hem
na nos — aan ons
di boso — aan u.,

AANMERKINGEN.

a. De persoonlijke voornaamwoorden ondergaan in de verbuiging geene verandering zooals boven blijkt.

b. Het voorzetsel di — van wordt vóór *E* (el) herhaald en de laatste *i* wordt met *E* ineensgesproken, dus *di dié.*

c. *El* gebruikt men voor de welluidendheid, b. v. *El a bini* — hij is gekomen.

d. De voorzetsels *na* (aan) *pa* (voor) worden samengetrokken tot *pé, né, voor* of *aan hem.*

In 't Hollandsch komt het werkwoord achter het persoonlijk voornaamwoord. In 't Papiamentsch is dit het geval niet, want dan komt het persoonlijk voornaamwoord heelemaal achter te staan, b. v.

Ik heb *haar* gezien — Mi a miré.
Gij zult *hem* straffen — Lo bo castigé.

Uit bovenstaande voorbeelden ziet men dat

het werkwoord en het pers. naamw. samengetrokken worden, b. v.

Ik heb 't gelezen — Mi a lez'e (van leza).
Ik heb 't gekregen — Mi a hanj'e (van hanja).

OVER DE BEZITTELIJKE VOORNAAMWOORDEN.

De bijvoegelijke bezittelijke voornaamwoorden of die, welke gevolgd worden door een zelfstandig naamwoord, zijn :

Mijn — mijne —— *Mi*
Uw — uwe —— *Bo*
Zij — zijne —— *Su*
Haar — hare —— *Su*
Ons — onze —— *Nos*
Uw — uwe —— *Boso*
Hun —hunne —— *Nan.*

De zelfstandige- of betrekkelijk- bezittelijke voornaamwoorden, of die, welke niet door een zelfstandig naamwoord kunnen gevolgd zijn, worden in 't Hollandsch steeds voorafgegaan door een bepalend lidwoord, doch in 't Papiamentsch worden zij door het woordje *di* voorafgegaan, b. v.

De mijne — het mijne — *Di mi.*
enz. enz

Uw huis en het mijne — *Bo cas y di mi.*
De uitdrukking :

Een mijner vrienden
vertaalt men
Un di mi amigonan.

DE BETREKKELIJKE VOORNAAM-WOORDEN.

a. De betrekkelijke voornaamwoorden *die* en *welke* worden in het Papiamentsch vertaald door *koe*, b. v.

De man, die zijn plicht betracht.
Es homber, *koe* ta cumpli coe su deber.

b. *Kiko* — wat wordt alleen voor zaken gebezigd, b. v. Lo mi bisa bo, *kiko* mi a hacie — Ik zal u zeggen, wat ik gedaan heb.

c. Welker, vertaalt men dikwijls door *cual su*, b. v.

De vrucht van dien verboden boom, welker doodelijke smaak den dood in de wereld gebracht heeft — Fruta di es paloe tahá, *cual su* smaak mortál a trece morto den mundo. (Milton).

DE VRAGENDE VOORNAAMWOORDEN.

Vraagt men naar personen, dan gebruikt men het woordje *wie* of *kende*, en vraagt men naar dieren en zaken, zoo gebruikt men dan het woord *welk* of *cual*, b. v.

Wie is daar? — Kende ta aja?
Welk van deze paarden hebt gij gezien? — *Cual* di es cabainan bo a mira?

Het woordje *welk* wordt ook voor personen gebruikt, b. v.

Welke uwer broeder was daar? — Cual di bo ruman hombernan tabata aja?

De woordjes *van wien, waaraan* en *waartoe* vertaalt men in 't papiamentsch met *di kende, riba kiko* y *pa hacie kiko.*

DE AANWIJZENDE VOORNAAM-WOORDEN.

De aanwijzende voornaamwoorden *deze* en *die* worden in 't Papiamentsch vertaal met *es aki* en *es aja* in 't enkelvoud en met *es akinan* en *es ajanan* in 't meervoud als ik de zelfstandige naamwoorden verzwijg, b. v.

Deze boeken — *Es* boekinan *aki.*
Die boeken — *Es* boekinan *aja.*
Welken? — Cual?
Deze — Es akinan.

Gelijk men uit bovenstaande voorbeelden zien kan, komt het zelfstandig naamwoord tusschen de woorden *Es* en *aki* te staan, b. v.
Es boekinan aki.

OVER DE ONBEPAALDE VOOR-NAAMWOORDEN.

Hieronder laat ik eene lijst van de meestgebruikten volgen:

Al — alle — toer	Veel — mucho
Een ander — un otro	Geen — ni un
Eenig — unico	Niemand — ni un hende
De eene of andere — Un of otro	
Niets — nada	De andero — e otro.
Ieder — cada	Eenige — algun
Iemand — un hende	Iets — algo
Beide — toer dos	Dezelfde — e mes.
Zekere — cierto	Zulk — tal
Elkander — otro	Wie ook — ken koe ta
Weinig — poco	Wat ook — kie' koe ta
Veel — hopi	Men — Nan.

De opgenoemde woorden zijn slechts in zoo verre als voornaamwoorden aan te merken, als zij op zich zelven staan en niet door zelfstandige naamwoorden gevolgd worden; want heeft dit laatste plaats, zoo zijn het niets anders dan bijvoegelijke naamwoorden.

Van eenige der bovenstaande woorden zal ik iets zeggen. Het onbepaalde "men" wordt vertaald door:

nan en *kende*, b. v.

Wat zal *men* met zulke menschen doen? —
Kiko *nan* lo hacie koe tal hendenan?
Men moet de ouders eeren —
Hende mester respeeta majornan.

DE WERKWOORDEN.

Gelijk men in 't Hollandsch de voorkeur aan 't werkwoord *hebben* geeft, zoo geeft men in 't Papiamentsch de voorkeur aan 't werkwoord *zijn* of *ta*.

De vervoeging van het werkwoord geschiedt met behulp van het werkwoord: *ta* — *zijn.*

Dit werkwoord vervoegt men aldus:

Onbepaalde wijs

Ta — zijn

Deelwoord ontbreekt.

Gebiedende wijs

Keda — blijven (!)

Aantoonende wijs.

TEGENWOORDIGE TIJD.

Mi ta — ik ben
Bo ta — gij zijt
El ta — hij is
Nos ta — wij zijn
Boso ta — gij zijt
Nan ta — zij zijn.

Regel: Het werkwoord *ta* blijft dus in alle personen onveranderd.

ONVOLMAAKT VERLEDEN TIJD.

Mi tabata — Ik was
Bo tabata — gij waart
El tabata — hij was
Nos tabata — wij waren
Boso tabata — gij waart
Nan tabata — zij waren.

Regel: Het woord *tabata* blijft in alle personen onveranderd.

VOLMAAKT VERLEDEN TIJD.

Mi a tabata — ik ben geweest
Bo a tabata — gij zijt geweest
El a tabata — hij is geweest
Nos a tabata — wij zijn geweest

Boso a tabata — gij zijt geweest.
Nan a tabata — zij zijn geweest.
Regel: De vorm *a* blijft onveranderd.

TOEKOMENDE TIJD.

Lo mi ta — ik zal zijn
Lo bo ta — gij zult zijn
Lo el ta — hij zal zijn
Lo nos ta — wij zullen zijn
Lo boso ta — gij zult zijn
Lo nan ta — zij zullen zijn.

Regel: *Lo* blijft overal onveranderd.

Er is vertaalt men in 't Papiamentsch door *Tin*, b. v.

Er is een God — Tin un Dios.

DE ONBEPAALDE WIJS.

De werkwoorden van Spaanschen oorsprong gaan in de onbepaalde wijs uit op de klinkers *a*, *e*, *i*; op de tweeklank *ai* en op verschillende medeklinkers, b. v.

papia — spreken	hari — lachen.
spera — wachten	gradici — bedanken.
stima — beminnen	droemi — liggen slapen
mira } zien	bini — komen
weita } zien	coeri — loopen
coempra — koopen	bai — gaan
jega — naderen	tin — hebben
tende — hooren	por — kunnen
come — eten	mester — moeten
bende — verkoopen	kier — willen.
respondé — antwoorden	cai — vallen.

De werkwoorden van Nederlandschen oorsprong zijn of gespanjoliseerd of hebben eenige wijzigingen ondergaan, b. v.

strika — strijken keire — kuieren
foela — voelen hier — huren
brei — breiën scheiër — schuiëren
drei — draaiën bordier — borduren.
bieder — bieden spaar — sparen.

Gebiedende wijs.

De gebiedende wijs is gelijk aan de onbepaalde wijs; zij behoudt voor 't meervoud dezelfde uitgang, b. v.

Toema — nemen — neem — neemt
bebe — drinken — drink — drinkt
corda — denken — denk — denkt
jama — roepen — roep — roept

Deelwoorden.

Het tegenwoordig deelwoord wordt in de gewoone spreektaal niet of zeer zelden gebruikt en dan nog alleen van de werkwoorden op *a*, *e* en *i* uitgaande.

De uitgang *a* werdt *andoe*, *e* en *i* verandert men *iendoe*, b. v.

corda — denken wordt *cordandoe* — denkende
ricibi — ontvangen wordt *recibiendo* — ontvangende
bebe — drinken wordt *bebiendoe* — drinkende.

Het verleden deelwoord in den bedrijvende vorm is geheel aan de onbepaalde wijs gelijk b. v.

mi a paga — ik heb betaald
bo a droemi — gij hebt geslapen
el a lamanta — hij is opgestaan.
nos a hunga — wij hebben gespeeld
boso a papia — gij hebt gesproken
nan a kere — zij hebben geloofd.

Het verleden deelwoord met lijdende beteekenis is niets anders dan de onbepaalde wijs, met de volle klemtoon op de laatste lettergreep, b. v.

desprecia — verachten.
E ta despreciá — hij is veracht.
gaba — prijzen.
E ta gabá — hij is geprezen.

Enkele werkwoorden van Nederl. oorsprong nemen het voorwerpsel *ge* aan bij de vorming van hun lijdend verleden deelwoord, b. v. mijn boek is gescheurd — mi boeki ta gescheer.

De volgende werkwoorden veranderen in het lijdend deelwoord de *e* van de onbepaalde wijs in *i*.

perde — verliezen.
mi ta perdi — ik ben verloren.

Evenzoo doet men met:

kennen — conoce   overtuigen — conbence
kiezen — scohe.

VORMING VAN DE TIJDEN.

In alle tijden zoo van de aantoonende als

van de aanvoegende wijs, ondergaat de vorm van de onbepaalde wijs niet de minste verandering.

1. In den tegenwoordigen tijd worden alle werkwoorden vervoegd met behulp van *ta*, b. v.

Mi ta kibra — ik breek
Bo ta keda — gij blijft
El ta hanja — hij vindt
Nos ta hunga — wij spelen
Boso ta traha — gij werkt
Nan ta papia — zij spreken.

UITZONDERINGEN.

por — kunnen — ik kan — *mi por*
mester — moeten — gij moet — *bo mester*
sabi (sa) — weten — hij weet — *el sabi* (sa)
kier — willen — wij willen — *nos kier*
dici — zeggen — gij zegt — *boso dici*
tin — hebben — zij hebben — *nan tin.*

Zooals wij uit bovenstaande voorbeelden zien kunnen, worden deze werkwoorden zonder *ta* achter het onderwerp geplaatst.

2. De onvolmaakt verleden tijd heeft *taba ta* voor de onbepaalde wijs, b. v.

Schaven — Schaaf

Mi tabata schaaf — ik schaafde
Bo tabata schaaf — gij schaafdet
El tabata schaaf — hij schaafde
Nos tabata schaaf — wij schaafden
Boso tabata schaaf — gij schaafdet
Nan tabata schaaf — zij schaafden.

3. De volmaakt verleden tijd en evenzoo den meer dan volmaakt verleden tijd drukt men uit met *a* voor de onbepaalde wijs, b. v.

Vragen — Puntra

Mi a puntra — ik heb (had) gevraagd.
Bo a puntra — gij hebt (hadt) gevraagd
El a puntra — hij heeft (had) gevraagd
Nos a puntra — wij hebben (hadden) gevraagd
Boso a puntra — gij hebt (hadt) gevraagd
Nan a puntra — zij hebben (hadden) gevraagd.

4. De toekomende tijd geeft men te kennen door de onbepaalde wijs met *lo* te verbinden, b. v.

Lo mi papia — ik zal spreken
Lo bo papia — gij zult spreken
Lo el (l'e) papia — hij zal spreken
Lo nos papia — wij zullen spreken
Lo boso papia — gij zult spreken
Lo nan papia — zij zullen spreken.

5. De tweede toekomende tijd vormt men met *lo a* geplaatst voor de onbepaalde wijs, b. v.

Lo mi a canta — ik zal gezongen hebben
Lo bo a canta — gij zult gezongen hebben.
Lo el (l'e) a canta — hij zal gezongen hebben.
Lo nos a canta — wij zullen gezongen hebben
Lo boso a canta — gij zult gezongen hebben
Lo nan a canta — zij zullen gezongen hebben.

ONTKENNENDE EN VRAGENDE WIJZE VAN SPREKEN.

Het ontkennend woord *niet* wordt in het Papiamentsch vertaald met *no*. Het woord *no* wordt gewoonlijk geplaatst achter het persoonlijk voornaamwoord, dus voor de werkwoorden, b. v

Zij speelt met hem niet — El *no* ta hunga coe el.

Het woord *nooit* vertaalt men in 't Papiamentsch met *nunca* en wordt achter het werkwoord geplaatst, b. v.

Ik heb hem nooit gezien — Mi no a mir'e nunca.

Niet meer wordt vertaald door *no mas* en wordt geplaatst:

No wordt dadelijk na het persoonlijk voornaamwoord geplaatst, terwijl *mas* heelemaal achteraan komt te staan, b. v.

Ik speel niet meer — *Mi no ta hunga mas.*

In 't Papiamentsch zijn de vragende zinnen gewoonlijk aan andere zinnen gelijk, b. v.

Ik eet — Mi ta come.
Eet ik? — Mi ta come?

Alleen moet men dan den vragenden toon gebruiken.

OVER DE VOORZETSELS.

In 't Papiamentsch worden de voorzetsels dikwijls weggelaten, waar de Hollanders een voorzetsel gebruiken, b. v.

Ik ga naar huis — *Mi ta bai cas.*

Toch hoort men hier spreken van :

Mi ta bai na cas

Hij klimt in den boom — *E ta subi c paloe*

Daar er niets meer van de voorzetsels te zeggen valt, laat ik hieronder eene lijst van de meestgebruikten volgen :

aan — na	in — den
achter — tras	met — coe
behalve — exepto	na — despues
bij — cerca	naar — na
boven — ariba	om — pa
beneden — abau	omtrent — banda di
binnen — aden	op — ariba
door — door	over — over
onder — bauw	te — na
rondom — rondo	tegen — banda — contra
sinds — foi dia	van — di
voor — pa	volgens — segun.

Over de verdeeling der voorzetsels in soorten valt weinig op te merken, daar zij, als vormwoorden, hunne beteekenis meestal ontleenen van de betrekking waarin zij staan. Hetzelfde voorzetsel kan nu eens dienen om eene bepaling van tijd, dan om eene bepaling van plaats aan te wijzen, b. v.

van tijd : in éénen dag.
van plaats : in eene kamer.
In 't Papiamentsch is 't juist hetzelfde.

BIJWOORDEN.

De bijwoorden van wijze, die een hoedanigheid uitdrukken, zijn niets anders dan het bijvoegelijk naamwoord zelf, hetzij onveranderd of gewijzigd in zijn uitgang:

Gaat het bijvoegelijk naamwoord op eene medeklinker uit, zoo voegt men het woord *amente* bij de laatste lettergreep, b. v.

sigur — zeker — siguramente — zeker.

Gaat het bijvoegelijk naamwoord op een klinker of tweeklank, zoo veranderdt men de laatste letter in *amente*, b. v.

ciegoe — blind — ciegamente — blindelings.

Het bijv. naamw. *bon* — goed blijft *bon* als bijwoord, maar wordt soms *biën*.

De vergrootende trap der bijwoorden wordt door voorvoeging van *mas* — meer, en de overtreffende trap door voorvoeging van *di mas* — meest, gevormd, terwijl eenige onregelmatig zijn, b. v.

wijs — sabí — wijzer — mas sabí — wijsste — di mas sabí.

goed — bon — beter — mihor — best — mas mihor.

Even als in 't Hollandsch worden de bijwoorden in 't Papiamentsch ook verdeeld in:

a. bijwoorden van plaats:

unda — waar (heen)
ei — aja — daar
aki banda — hier langs — hierheen

ningun camina } nergens
ningun banda }
ariba — boven
na toer camina — overal
abau — beneden
p'afor — buiten.
p'aden — binnen
p'abau — Westwaarts — Zuidwaarts
p'ariba — Oostwaarts — Zuidwaarts
p'adilanti — vooraan
p'atras — achteraan.

b. bijwoorden van tijd:

nunca — nooit
ya — reeds
algun bes } somtijds
tin bes }
semper — altijd
unbes — dadelijk
di ripiente }
di golpi } plotseling — eensklaps
onverwacht }
eterno — eeuwig
e ora — toen
promé — voorheen
un dia — eens — op zekeren dag.
mientrastantoe — intusschen
awor — thans
awé — heden
temprán — vroeg
laat — laat
awe mainta — heden morgen
awe nochi — van nacht
aworei — zooeven
awe merdía — van middag

di dia — des daags
ajera nochi — van nacht
majan — morgen
otro majan — overmorgen
otro siman — de volgende week
siman pasá — verleden week
alafin — eindelijk.

c, bijwoorden van hoedanigheid:

purá — haastig
snel — lige
poco poco — langzaam
zoo — asina
duroe — hard.
pa fortuna — bij geluk
coe gustoe — gaarne
coe duele — met leedwezen
di casualidad — bij toeval.

d. bijwoorden van hoeveelheid.

veel — hopi
weinig — poco
genoeg — basta
meer — mas.

e. bijwoorden van graad:

te — moecho
zeer — masjar
asina mees — juist zoo
mas ò menos — meer of min
mas y mas — meer en meer
mas — meer
basta — vrij tamelijk.

f. bijwoorden van bevestiging en ontkenning:

ja — si
neen — no.
ainda no — nog niet
tampoco — ook niet
sigur — zeker
di berde — waarlijk
quizas — misschien.

g. bijwoorden van omstandigheid.
coe gustoe — gaarne.
maar — ma
slechts — solamente.

OVER DE VOEGWOORDEN EN TUSSCHENWERPSELS.

Het voegwoord dient om enkelvoudige tot veelvoudige en samengestelde zinnen te verbinden, en door die verbinding tevens den aard der afhankelijkheid van den eenen zin tot den anderen aan te wijzen; b. v.

Ik schrijf en Johan werkt — Mi ta schirbi *y* Johan ta traha.

Ik schrijf maar Johan werkt — Mi ta schirbi *ma* Johan ta traha.

Ik schrijf omdat Johan werkt — Mi ta schirbi *pasobra* Johan ta traha.

Gelijk men uit bovenstaande voorbeelden zien kan, verandert de betrekking tusschen

de zinnen, als men ze door verschillende voegwoorden verbindt.

Het wegwoord wordt somtijds weggelaten:

Gij kunt niet uitgaan: het regent — *Bo no pòr salie: awa seroe ta cai.*

Men verdeelt de voegwoorden in *nevenschikkende* en *onderschikkende*, naardat zij zinnen van gelijken of ongelijken rang verbinden.

De nevenschikkende voegwoorden worden verdeeld in:

1o. *aaneenschakkelende*:

en — *y* zoowel — *tanto* als — *si*.
niet alleen — *no solamente* · maar ook — *ma tambe*.

2o. Tegenstellende:
of — *of* noch — ni
of — of — *of* — *of* maar — ma (pero).

3o. Redengevende:
want — pasobra omdat — pasobra.

De onderschikkende voegwoorden kan men verdeelen in zooveel soorten, als er verschillende betrekkingen bestaan tusschen den hoofdzin en afhankelijken zin.

Enkele soorten zal ik hier aanstippen:

1o. Plaatsbepalende:

waar — *unda* waarheen — *camina* — *unda* werwaarts *camina*.

Ga werwaaats uw plicht u roept — *Bai camina* bo deber ta jama bo.

2o. Tijdbepalende:
toen — ora wanneer — ora.
als — si — ora terwijl — mientra.
De sleutel brak, *toen* ik het slot omdraait — E jabi a kibra, *ora* mi a draai'e slot.

3o. Redengevende:
omdat — pasobra daar — como.
Daar mijn vriend ziek is, moet hij te bed blijven — *Como* mi amigo ta malo, el meste keda na cama.

4o. Toegevende:
Ofschoon — aunque al — maske.
Wensch nooit uw' evenmenschen kwaad,
Al waart gij 't voorwerp van hun haat —
No desea nunca bo hendenan malo,
Maske koe bo ta objeto di nan odio.

De tusschenwerpsels zijn onveranderlijke woorden, waarvoor men zich bedient, om zekere gewaarwoordingen der ziel uittedrukken, als: vreugde, smart, droefheid, enz.

Ah — *ha!* moed gevat — *animo!*
ach — *ai!* hoezee — *biba!*
he — *hé!* foei — *foei!*
pst — *pst!* weg — *bai!*
stil — *ketoe!* bons — *bam!*

UITSPRAAK.

De uitspraak der Papiamentsche taal levert voor een Nederlander, geen moeielijkheid op. Op een paar uitzonderingen na, kan men zeg-

gen, dat 't Papiamentsch *wordt uitgesproken zooals het geschreven staat.*

A.— Deze letter wordt uitgesproken, zooals de Hollandsche A, b. v.

Angua — naald, Na — naar, Plat — plat.

B.— Deze letter klinkt als de Hollandsche B.

N. B. De Spaansche V, door een' klinker gevolgd, klinkt gewoonlijk in 't Papiamentsch als B en zulke woorden worden ook met eene B geschreven, b. v.

Koe — *Baca* (Sp. vaca), Groen — *bèrdé* (Sp. verde).

C.— De c, gevolgd door a, o of u (of door een medeklinker, behalve de *h*) klinkt als de Hollandsche "*k*", b. v.

paard — *cabai*, eten — *come*, koken — *cusjiná*.

Gevolgd door *e* of *i*, klinkt ze als onze z, b. v.

hemel — *cielo*, gelijken — *parce*.

Ch.— Deze letter is heelemaal vreemd voor de Hollanders. De *Ch* luidt als *tsj*, b. v.

kind — *mucha* (mutsja).

E.— E wordt somtijds als ee (*leven*) en dan weer als e (pet) uitgesproken. Somtijds is 't moeilijk te weten, hoe men een woord moet uitspreken, b. v.

hoofd — cabes, trompet – trompet.

In *cabes* klinkt de *e* als de Hollandsche *e* in *meel* en in *trompet* als de Hollansche *e* in *trompet*.

Daarom zal 't wel goed zijn, de korte *e* altijd te accentueëren dus *trompét*.

G.— G aan het begin van een woord, klinkt gewoonlijk als de Duitsche *g* in de woorden *Gabel, Geben*, of als eene zeer zachte, uitermate zachte "*k*", b. v.

Vet — *Gordo*, Begeerte — *Gana*.

Zulke woorden zijn meestal van Spaanschen oorsprong.

In woorden van Nederlandschen oorsprong, waarin eene *g* voorkomt, klinkt de *g* als Hollandsche *g*, b. v.

Wagen — *waga*, zaag — *zaag*.

H.— De Papiamentsche "*h*" is bijna altijd stom, dus, de woorden, waarin eene *h* voorkomt, worden uitgesproken alsof die letter er volstrekt niet in stond, b. v.

Lachen — *harie* (arie),* Meel — harinja — (arinja).

Zulke woorden zijn ook meestal van Spaanschen oorsprong.

In, uit 't Hollandsch afgeleide woor-

den, klinkt de *H* als ieder ander letter, b. v.

Hagel — *hagel*, Haak — *haak*.

I.— Deze letter klinkt in 't Papiamentsch als *ie*, b. v.

zeggen — *bisa*, wat — *kiko*.

J.— Sommigen gebruiken deze letter gewoonlijk als in 't Spaansch. In 't Spaansch vormt de *j*, een zwaar keelgeluid, zooals de *ch* in in 't woord *kachel*, b. v.

zeep — jabón, Juni — Junio.

Dit is echter verkeerd, 't zou beter zijn de *j* als de Hollandsche en dan weer als de Spaansche *j* te gebruiken. In woorden van Spaanschen oorsprong kan men de *j* als de Spaansche *j* en in, uit 't Hollandsch afgeleide woorden, zooals de Hollandsche *j* gebruiken, b. v.

Jozef — Jose (Sp. Jose), Hof — jardin (Sp. jardin).

Jan — Jan (Hol. Jan), Jagen — jaag (Hol. jagen).

K.— In woorden van Hollandschen oorsprong gebruikt men de *k*, anders gebruikt men de *c* meestal, b. v.

Koffie — *koffie*, kapel — *kapél*.

Q.— Deze letter wordt heel weinig in 't Papiamentsch gebruikt. Woorden, die in 't Spaansch met eene *q* geschreven wor-

den, schrijft men in 't Papiamentsch met *k*, b. v.

Wie? — *ken?* (Sp. ¿ Quién ?)

R.— Aan 't begin van een woord klinkt de R scherp, b. v.

Rijk — *ricoe*, Staart — *raboe*.

R luidt echter zeer zacht — of in 't geheel niet — aan 't einde eener lettergreep, b. v.

Schaap — *carne*.

U.— De Spaansche *U* luidt gewoonlijk als de Hollandsche *Oe*. Toch wordt *oe* somtijds ook gebruikt, b. v.

Boek — *boeki*, Met — *coe*.

Y.— Y wordt aan het begin en in het midden der woorden als medeklinker uitgesproken, en heeft dan den klank der Hollandsche *j*, b. v.

reeds — *ya*.

Coll. Made
et P